

dr. Julij Nemančič

MARTINOVANJE V KINOTEKI

Na Martinovo leta 1998 je bila v

Slovenski kinoteki v Ljubljani

prireditve s projekcijo

dokumentarnih filmov z

vinogradniško vsebino. Predvajali

so naslednje filme oz. odlomke:

Vinska trgatev in sadjarstvo

(odlomek iz Filmskega obzornika,

okt. 1946), Jesen med trtami

(Triglav film 1948, France

Kosmač, 759 m), Zemlja kliče

(Triglav film 1956, Ernest Adamič,

402 m) in Soseska (Viba film

1976, Milan Ljubič, 350 m).

V nadaljevanju objavljamo uvodno

besedilo k prireditvi, ki ga je

pripravil dr. Julij Nemančič,

sodelavec Kmetijskega inštituta

Slovenije in poznan enolog.

Uvodna beseda

V samostojni Sloveniji se je praznovanje sv. Martina zopet vrnilo v mesta. V vinogradniških krajih je ta tradicija živela spontano, danes pa bolj organizirano.

Sv. Martin je bil rojen okrog leta 342 v Sabariji (današnji madžarski Szombathely) v Panoniji. Njegov oče, ki je služil kot vojaški tribun v rimski cesarski vojski, in njegova mati sta bila pogana. Z 12 leti se je proti volji staršev javil med katehume (kandidat za krst). S petnajstimi leti je stopil v državno vojsko in postal častnik gardne konjenice. Pri vojaki je pokazal izredno skromnost in nesebičnost, s čimer se je ljudstvu še posebej približal. Po nekaj letih vojaške službe je šel k škofu, ki ga je posvetil v mašnika. Uspelo mu je krstiti mater, očeta ne. Kot misijonar je širil krščansko vero v Galiji, današnji Franciji, z velikim uspehom. Zaradi svoje posebne pobožnosti, izredne skromnosti, ljubezni in strogega življenja se je zelo priljubil ljudstvu, zato so se okrog njega hitro spletle številne legende. Ko je bil okrog leta 371 izpraznjen škofovski sedež v Toursu, je bil izvoljen za škofa, kljub temu, da je imel med duhovščino, ki se ni hotela odreči privilegijev, veliko sovražnikov zaradi svoje asketske strogosti. Umrli je 8. novembra 397. Dočakal je več kot 80 let in ljudstvo ga je začelo častiti kot svetnika. Bil je eden izmed prvih svetnikov nemučencev, ki mu je cerkev priznala svetniško čast.

Misijonarjem po drugih evropskih deželah je bil Sv. Martin vzornik, zato so mu radi posvečali oltarje in cerkve, predvsem v krajih, kjer mu je uspelo izriniti keltska božanstva.

Na Slovenskem so predstavljali sv. Martina kot usmiljenega vojščaka, ki z mečem reže svoj plašč, da ga bo dal golemu revežu. Najverjetneje je v običaju sv. Martin stopil na mesto kakšnega keltskega božanstva. Vse, kar je bilo v zvezi s poganskim jesenskim zahvalnim praznikom, so prenesli na martinovo. Tudi pri nas je bilo v zvezi z martinovim veliko pastirskih

obredij.

V vinorodnih deželah se je goski za martinovo pridružilo vino, ki dozoreva prav v tem času. Povezava z martinovim je rodila legendo, da je sveti Martin spremenil mošt v vino, kot Kristus v Kani galilejski vodo v vino.

MARTINŠČAKA SO V SLOVENSKEH GORICAH IN DRUGOD PROSLAVLJALI V ZIDANICAH: »VINO PIJE SV. MARTIN, VODA NAJ PA ŽENE MLIN.« V BELI KRAJINI SO VSELEJ SLOVESNO KRSTILI VINO OD ZIDANICE DO ZIDANICE. GOSPODAR JE NAGOVORIL ZBRANE GOSTE, NAKAR SO STOJE SPILI VINO: "PREJ JE BIL MOŠT, OD TEGA TRENUTKA VINO". KO SO GOSTJE ODŠLI, SO PUSTILI NA MIZI V POLIČU IN KOZARCIH VINO, DA BI BILE TUDI VERNE DUŠE V VICAH DELEŽNE MARTINOVANJA, ČE BI SE PO NAKLJUČJU OGLASILE V ZIDANICI.

Martinovo je bilo v Stari Fužini v Bohinju pomemben dan v fantovskem življenju. Na martinovo nedeljo zvečer so v gostilni sprejemali fante v fantovsko družbo. To so bili fantje, ki so imeli listek za nabor. Sprejem se je imenoval »krst«. Fant je moral najprej dati za štefan vina, nato eno zapeti. Potem se je spovedal pred fantovskim vodjo. Odgovarjal je skozi rešeto. Potem je moral po svoje dekle. Če jo je pripeljal in mu je prižgala cigareto, je bil sprejet. Če se je vrnil brez dekleta, je moral dati še za pet litrov vina in čakati na sprejem še eno leto. Dokler ni bil sprejet, ni smel med fante na vas in ni smel nositi krivcev (pipecev). Včasih prinese sv. Martin še nekaj lepih in toplih dni, ki jim pravimo babje leto.

Za soncem sv. Martina kaj kmalu pride sneg zmrzlina. In če te tudi dobro greje le tri dni babje leto šteje.

Obred krščenja mošta

Škof sv. Martin: "Mošt, stopil si pred spoštovano občinstvo, pred razumne ljudi, ki dobro razlikujejo vino od vode."

Boter: "Da."

Škof sv. Martin: "Ti si pogan. Obseden si z raznimi nečistimi duhovi. Ves si meglen in nemiren. Zato so te kaznovali in ti naložili, da se moraš očistiti. Ko si bil še v grozdu, so te vrgli v pečjalnike, padel si v škaf, potem so te stiskali v preši in iz tebe iztisnili zlahten sok. Nisi se popravil. Zato so te vrgli v globoki sod, da te temnica spravi k pameti. Tam si razgrajal in brundal kot čebelji panj. Prav gotovo bi ušel, če ne bi bil sod okovan z železnimi obroči. Dragi moštek, ali si končno prišel k pameti? Si se odločil, da odvržeš vso nečistočo, opustiš razuzdano življenje in postaneš vreden in dostojen svojega krsta?"

Boter: "Odločil sem se."

Škof sv. Martin: "Pazi se, mošt, kaj delaš. Ti si velik prepirljivec. Pravdaš se in razbijaš. Ljudem mešaš glave, želodce jim obračaš in nato zbežiš na zrak. Zato, mošt, poslušaj! Povej po pravici, ali se boš odslej odrekel tem grdobijam in ne boš vtikal svojega nosu tja, kamor ti ni treba?"

Boter: "Obljubim, bom."

Škof sv. Martin: "Mošt, mošt. Ti živiš pohujšljivo. Kolikokrat si se na skrivaj družil s studenčnimi hčerami in jih jemal k sebi! Ali se jim boš dokončno odrekel?"

Boter: "Zagotovo, zagotovo, verjemi mi!"

Škof sv. Martin: "Mošt, ali se obvezuješ, da boš v bodoče samo razveseljeval srca, tolažil žalostne in dajal moč potrebnim?"

Boter: "Bom, res, bom, bom."

Škof sv. Martin: "Dragi mošt. Želimo ti, da se očistiš, tako na videz kot v vonju in okusu. Bodi dober, svež, lepo dišeč, polnega okusa in lepe harmonije. Naj te slaba družba ne pokvari, zgleduj se po tistih, ki dobivajo zlate medalje in šampione. Mošt, stopi naprej, da te krstim."

Ministrant prinese solnico.

Škof sv. Martin: "Mošt, krstim te v imenu očeta Bakhusa, njegovega sina Martina in sv. Duha, ki moštek kuha. Dam ti malo soli, da nas od Tebe nikdar več glava ne boli. Mir naj bo zmeraj s Teboj. Amen!"

"Molimo!"

Zahvaljujemo se ti vinski bog Bakhus, ker si nagradil dolgoletni trud vinogradnikov, trgачev, prešarjev in kletarjev, ki so iz umazanega nevernika napravili čisto in zlahtno vino. Nikoli ne usliši prošnjam tistih gostilničarjev, ki bi te v svoji goreči pobožnosti še dvakrat ali trikrat krstili. Amen!"

Razmišljanje:**VINO - KULTURA**

"Kaj je bilo prej, žeza ali vino?" se je vprašal pesnik Rabelais. Zgodovinarji mu odgovarjajo, da je bilo vino vedno več kot samo pijača. Je živilo, zadovoljstvo, pa tudi kulturni, politični in verski simbol.

Kdaj se je začela zgodovina vina? Ima tisočletno tradicijo in je sooblikovala človeško civilizacijo. Po Bibliji je vinska trta v mediteranski civilizaciji poleg oljke in figovca najpomembnejša kultura za ohranitev človeštva. Slavno drevo v raju je bila trta. Adam in Eva v mnogih besedilih nista bila pokrita s figovim listom, temveč z listom vinske trte, kar naj bi simbolično pokazalo mesti, kjer korenine začnejo življenje. Trta je sinonim za nesmrtnost, daje vodo življenja (l'eau de vie). Legendarni Noe je zasadil svojo trto, čim se je umaknila voda po vesoljnem potopu. Trta je imela prednost pred ostalimi kulturami, ker je simbolizirala novo življenje. Tisti trenutek se je pokazala na nebu mavrica, božje znamenje, da se je Bog spravil z ljudmi, toda tudi znamenje, da bo pridelovanje vina zahtevalo veliko človeškega potu. Kako je pesnik Oton Zupančič v svoji pesmi prikazal to biblijsko izročilo? "Sveta si zemlja in blagor mu, komur plodiš, z oljem mu lečiš razpokano dlan, shrambe mu polniš in vina mu vračaš za znoj".

Zakaj je zapisal Ernest Hemingway, da je "vino najbolj civilizirana stvar na svetu"? Ker sooblikuje civilizacijo, kulture narodov od davnine in še danes. Stari Grki so zmerjali ljudi, ki so vino pili sami z "barbari". Vino naj bi se uživalo skupinsko. Od takrat izvira pregovor: "Povej mi, katero vino piješ, kdaj, s kom in kako, pa ti povem, kdo si". Vino je soustvarjalo pravila obnašanja, oblikovalo navade, običaje, skratka kulturo.

Zgodovinarji pravijo, da vinska kultura temelji predvsem na treh filozofijah:

- grško-latinski z Dionizijem oziroma Bakhusom,
- židovsko-krščanski - pitje vina je bilo prvotno verski obred, kasneje se je vino poistovetilo s Kristusovo krvjo,
- islamski - ta filozofija je izsilila prepoved pitja, čeprav ga je sproščena pesniška svoboščina v pesmih prikazovala z občudovanjem in skrivnostjo.

Grški filozof Platon je zapisal: "Lahna vinjenost pomaga filozofirati, odpre vrata

za umetniške in literaturne kreacije. Vino je otrok sonca in zemlje, ki osvobaja duha in razvija inteligenco."

Vino ni samo čudežna pijača, temveč je tudi ekonomska vrednota. Vinska trta je omogočila, da so pasivna zemljišča spremenili v rodovitna. Mnogim deželah, predvsem pa njihovim vinorodnim okolišem, je pomagala h gospodarskemu razvoju. Privilegirane lege, ustrezna geološka osnova, podnebje, nagib zemljišča in človek so pogoji, ki ustvarijo vino najvišje zlahtnosti. Med ljudmi in trto se je stkala navezanost, saj je ta medsebojna ekonomska soodvisnost rodila čustva, ki so prisotna v težkih in lepih trenutkih ter pomagajo prebroditi težave in lepšajo praznične dneve.

Poseben položaj, ki ga ima vinska trta v naravi, se kaže v odnosu med glivico Botrytis cinerea in zrelem grozdem. Šele na zrelem grozdu se ta škodljiva gliva spreobrne in pomaga v simbiozi doseči najvišjo zlahtnost jagodnega soka.

Vino je svojstvena umetnina. Preživel je mnoge katastrofe in ostaja nesmrtno. Vedno znova se pojavijo vinogradniki umetniki, ki z novimi letniki in okusi potrjujejo, da se je zopet rodilo vino umetnina, ki vse očara. To vsakoletno pričakovanje vzpodbuja ljudi k novim stvaritvam, novim odkritjem zlahtnosti, ki so neponovljiva in edinstvena. Vse to zagotavlja nesmrtnost vina. Vino je pijača, ki nas pripravi do tega, da jo pokušamo, druge pijače pijemo. Cicero je zapisal: "Modri ne smejo prezirati užitkov, kot ljubiti ženo in spoštovati vino." Vino je od antike dalje najbolj uveljavljena pijača ob življenjskih prelomnicah: rojstvo, odhod k vojakom, poroka, smrt. Vino je večno; pridelano in zaužito v kulturnem okolju bo pivo vedno znova presenečalo s svojo izvirnostjo in neponovljivostjo.

Kaj danes pričakujemo od vina?

Današnje vino mora biti odsev vinorodnega območja, lokalne tradicije, želje kupcev, ki je predvsem odkriti avtentičnost. Zato vino ne bi nikoli smelo biti sredstvo za špekulacije, temveč le zdrava pijača, ki se uživa zmerno, ki je sinonim veselja in družabnosti. E. Peynaud svetuje: "Piti malo, toda dobro, da bi ga lahko pili dolgo". "Zaman trka na vrata muze tisti, ki ne uživa vina", je rekel Platon. Človeštvo je tudi po zaslugi vina dobilo veliko dragocenega bogastva v pesmih, ki bodo večno napajale

človeška srca in duše. Slovenci imamo prave mojstrovine v pesmih, ki opevajo vino. Muze so nam bile naklonjene ali drugače povedano tudi pesmi so potrditev, da se v naših vinogradih rojeva zelo žlahtna kaplja. "Pod trto bivam zdaj, v deželi rajsko mili..." Trta in vinogradi sta okras pokrajine v vseh letnih časih. Simon Gregorčič je opazil tudi lepoto barvnih odtenkov vina: "Ko oko otožno v kupo uprem, skrivnostna čuda v kaplji zlati zrem." Tako tankočuten je lahko velik pesnik, saj je stroka šele kasneje povezala barvne odtenke s starostjo in predvsem sestavo vina.

Vinska trta je del naše dediščine, bogati našo domovino z vini izjemnih kakovosti. Čim več nas bo takih, ki se bomo zavedali, da je vino slovenskega porekla lahko uspešen ambasador naše domovine in naših sposobnosti, večji ugled bomo imeli v očeh naših gostov iz tujine in v širnem svetu. Vino je postalo del življenjskega sloga v pozitivni smeri velikega dela Slovencev. Na nas je, da zapustimo zanamcem poleg vinogradov in vin tudi vinsko kulturo. Vinska kultura je del celotne kulture naroda vinorodne dežele. Narod z bogato kulturo ne more izumreti, čeprav je majhen. Zato je naša dolžnost bogatiti jo, da bomo sami živeli lepše, bolj kakovostno življenje in se tako uspešno spopadli z nevarnostmi nezmernega in nepravilnega uživanja vina. Prešernova zdravljica, naša himna, poje o optimizmu, ki ga ponuja zmerno in spoštljivo uživanje vina: "Prijatliji, obrodile so trte vince nam sladko, ki nam oživlja žile, srce razjasni in oko, ki utopi vse skrbi, v potrtih prsih up budi!"

Tudi Oton Župančič nam je zapustil prekrasne verze, ki so zelo uporabni za zdravico:

"Ko se krog nas najtrši mrak je storil, nekdo je luč prižgal in spregovoril. Cekinasta se kaplja plemenita ponuja nam, prav do robu nalita; za hip zdaj pozabimo, kaj nas muči, kozarce dvignimo in proti luči skozi nje pogledajmo: zlat se dan nam svita!"

Kulturno izročilo civilizacije samo vino priznava za pijačo, s katero se nazdravlja. Zdravica velja za resen in slovesen obred in izbor vina mora biti temu ustrezen. Za zdravico so praviloma namenjena samo vina vrhunskega razreda. Če je zdravica na koncu obroka, so primerne žlahtne starine iz arhiva. Pred začetkom obroka je najprimernejša penina, saj hkrati odigra vlogo aperitiva in svečanega vina. Lepo zrežiran obred zdravice naredi močan vtis na prisotne in sporočilo v nagovoru vpliva na njih, da ga pazljivo poslušajo in ga ne pozabijo kmalu. Izbrane, kratke, doživeto povedane besede polepšajo dogodek in poudarijo njegov pomen. Govornik je dolžan izkazati pozornost s pogledom vsakemu, ki je navzoč v prostoru, če je slavlje v intimni, ožji družbi. Površnost vodi v polomijo, to pa zdravici jemlje ves smisel in čar. Spoštljivo opravljena zdravica, tako s strani govornika kot poslušalcev, kaže tudi na kulturo sodelujočih. V vseh jezikih se nagovor konča z besedama "Na zdravje!" Smisel teh besed nas opozori na veliko vrednoto, na naše zdravje. Vino ni kar tako izbrano za zdravico. Tudi vinu je v zdravici izkazana pozornost, kar vzgaja in oblikuje spoštljiv odnos do te žlahtne pijače, simbola zemlje, tradicije in tudi veselja do življenja in druženja.

Maksim Gorki je zapisal: "V vinu je največ sonca. Naj žive ljudje, ki ga pridelujejo in z njim vnašajo sonce v naše duše."

V vinorodnih krajih so doma gostoljubje, dobrodušnost, veselje. Gotovo postanejo

obogateni s temi lastnostmi vsi resnični ljubitelji vin. Zato širimo vinsko kulturo med ljudmi v naši domovini, da bi bilo čim več ljudi optimističnih, svobodnega duha, dobrosrčnih in gostoljubnih. S tem se bodo uresničevali verzi velikega pesnika Franceta Prešerna: "Dokaj dni naj živi Bog, kar nas dobrih je ljudi!"

Viri:

GARRIER, Gilbert : Historie sociales et culturelle du vin, Bordas, Paris

PATURET Jean - Bernard : L'esprit du vin O.I.V. 11 Rue Roquepine, 7500 Paris

OVSEC, Damjan J. 1993: Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu, Ljubljana Martinovanje v Mariboru 10.11.1990